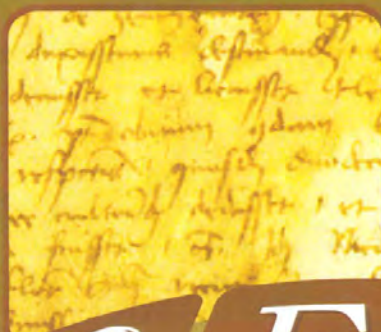

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

CERTAMEN IV.

NYELV-, IRODALOM-
NÉPRAJZTUDOMÁNY
MŰVÉSZETTÖRTÉNET, TÖRTÉNELEM

2017

CERTAMEN IV.

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET
I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

Szerkesztette
EGYED EMESE, GÁLFI EMŐKE, WEISZ ATTILA

Kolozsvár, 2017

TARTALOM

Bevezető szavak.....	9
Introduction	
Introducere	
I. NYELV-, IRODALOM-, SZÍNHÁZ-, NEVELÉSTUDOMÁNY ÉS SAJTÓTÖRTÉNET	
DEMETER VOLKÁN Júlia	
Egy elkötelezett tudós tanító – Szatmárnémeti Mihály (1638–1689) „írói programja” ..13	
A Dedicated Scholar and Teacher – Mihály Szatmárnémeti’s (1638–1689) ‘Literary Program’	
Un dascăl convins – Programul scriitoricesc al lui Mihály Szatmárnémeti (1638–1689)	
PAPP Kinga	
„Jól meghalásnak mestersége”. Egy ismeretlen 17. századi halotti beszéd Tarpai Szilágyi	
Andrástól.....	29
András Tarpai Szilágyi’s Unknown Funeral Oration: ‘Jól meghalásnak mestersége’	
‘Jól meghalásnak mestersége’. Un discurs funerar necunoscut al lui András Tarpai Szilágyi	
KERTI József	
„A Magyar Parnaszszus virágjai”. Aranka György kéziratos versgyűjteményének	
paratextusai.....	37
‘The Flowers of the Hungarian Parnassus’. The Paratexts of György Aranka’s Collection of Poetry	
‘Florile Parnasului Maghiar’. Paratextele colecției de poezii a lui György Aranka	
SÓFALVI Emese	
Ruzitska György, egy kolozsvári „hangtanító” zenepedagógiai öröksége	51
The Pedagogical Legacy of a Music Teacher in Cluj (Kolozsvár/Klausenburg), Georg Ruzitska	
Moștenirea pedagogică a lui Georg Ruzitska, profesor clujean de muzică	
ILYÉS B. Hajnalka	
Szemelvények a Kolozsvári Lyceum Nyomda történetéből (1861–1864).....	71
Excerpts from the History of the Lyceum Printing House from Cluj (Kolozsvár) (1861–1864)	
Incursiune în istoria Tipografiei Lyceum din Cluj (1861–1864)	
MÉSZÁROS Zsolt	
A Magyar Bazár és a 19. századi magyar divatlapkutatás új perspektívái.....	81
The Magyar Bazár and the New Perspectives of the 19 th Century Hungarian Fashion Magazine	
Research	
Revista <i>Magyar Bazár</i> și noile perspective în cercetările referitoare la revistele de modă maghiare din secolul al XIX-lea	
VARGA P. Ildikó	
Minták, modellek, eredetiség. Egy magyar darab esete a Finn Nemzeti Színházzal	95
Patterns, Models, Originality. The Case of a Hungarian Drama at the Finnish National Theatre	
Șabloane, modele, originalitate. O piesă maghiară la Teatrul Național Finlandez	
BIRÓ Annamária	
Hatvany Lajos erdélyi útkeresései	115
Lajos Hatvany’s Transylvanian Quests	
Relațiile transilvănene ale lui Lajos Hatvany	

RUZITSKA GYÖRGY, EGY KOLOZSVÁRI „HANGTANÍTÓ” ZENEPEDAGÓGIAI ÖRÖKSÉGE

Kulcsszavak: *Ruzitska György, kolozsvári Muzsikai Conservatorium, zenepedagógia-történet, tananyag és módszer*

Ruzitska György¹ (1786. február 10., Bécs – 1869. december 2., Kolozsvár) a reformkori Kolozsvár zenei életének egyik kulcsfigurája volt. Hosszú élete, több évtizedes pályája során a zseh felmenőkkel rendelkező, Bécsben nevelkedett muzsikus majdnem hatvan évet „a zenei glóbusz egyik végvárában” és annak vonzókörzetében töltött. Munkássága szorosan összefonódott a kolozsvári Muzsikai Conservatorium történetével, hiszen 1835-től – a szabadságharcot követő néhány évnyi kényszerű szünetet nem számítva – 1869-ig, haláláig volt az intézet igazgatója és tanára. Személyében a 18. század végének–a 19. század elejének tipikus, sokoldalú művésze a modern, szakképzett muzsikus és pedagógus alakjával ötvöződött. Pályáját az egyenletes fejlődés, elismert kompozíciók sora,² és nem utolsósorban több mint hat évtizednyi felelősségteljes, gyakorló pedagógusi munka fémjelezte. Társadalmi kötelességérzetét és nevelői koncepcióját híven tükrözte a kolozsvári zeneiskolában hosszú ideig vállalt igazgatói és tanári szerepe.

Ruzitska György portréját saját, töredékes „önéletrésze” mellett³ rövidebb tanulmányokban és egyéb, Kolozsvár zenei életét feltáró írásaiban eddig Lakatos István zenetörténész gyekezett a legalaposabban bemutatni, elsősorban zeneszerzői tevékenységére és a Ruzitska-család muzsikusi pályán működő tagjaira koncentrálni. Fancsali János a zeneszerző kottatár-

* SÓFALVI Emese (1984), drd., muzikológus, tanár, a székelyudvarhelyi Dr. Palló Imre Művészeti Szakközépiskola munkatársa. E-mail: sofalvi.emese@yahoo.com.

1 Családnevét az évek során maga is többféleképpen jegyezte (Ružička, Ružitska, Ruziczka), akár csak keresztnevét (Georgio, Georg). 1836-tól következetesen a Ruzitska formát használja, gyakran a G. Ruzitska, majd a szabadságharcot követően keresztnevével együtt szinte kivétel nélkül a magyaros Ruzitska György formában.

2 Ehelyt a teljes korpusz felsorolására természetesen csupán jelzésértékűen vállalkozhatunk. Ruzitska zeneszerzői életműve a késő klasszikus, kora romantikus repertoár között helyezkedik el, néhány műve a zenei biedermeier képviseli. A kamara- és zenekari kompozíciók mellett legnagyobb arányban a katolikus egyház ceremonális rendjébe illeszthető (hangszeres, vokális és vokálszimfonikus) alkotások regens chori szerzője azonban nem skatulyázható csupán ebbe a szerepkörbe. Az évszázados európai liturgikus hagyományokat folytató, valamint a bécsi klasszicizmusban gyökerező kompozíciók sorát tovább árnyalja Ruzitska egyetlen színpadi műve, *Alonso* című operája, a Theodor Körner *Zrínyi* című drámájához készült *Magyar nyitány*, valamint a szabadságharc apropóján Petőfi Sándor *Nemzeti dal* című versének szövegére keletkezett *Magyar dal* című alkotás.

3 *Egy erdélyi muzsikusi vallomásai. Ruzitska György emlékezései 1856 évből.* Közr. LAKATOS István. Minerva, Kvár, 1940. (a továbbiakban LAKATOS: *Ruzitska György emlékezései*)

*ISMERETSÉG:
INTERKULTURÁLIS
KAPCSOLATOK
A SZÍNHÁZ RÉVÉN*

***ISMERETSÉG:
INTERKULTURÁLIS
KAPCSOLATOK
A SZÍNHÁZ RÉVÉN
(XVII-XIX. SZÁZAD)***

Szerkesztette
EGYED EMESE

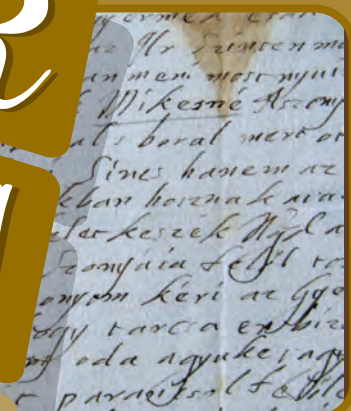
| Scientia Kiadó |
| Kolozsvár·2005 |

TARTALOM

Bevezető	7
BENŐ ATTILA Drámafordítás és pragmatikai adaptáció	27
NAGY ZSÓFIA BORBÁLA Színműfordító nők a XVIII. század végén	55
KOVÁCS EMESE Schodelné hangversenye Kolozsváron	77
TAR GABRIELLA-NÓRA Társulat és közönség kommunikációja a felvilágosodás és a reformkor erdélyi színpadainak tükrében	89
BARTHA KATALIN ÁGNES E. Kovács Gyula. A színész mint kultúraközvetítő	117
JÁNOS-SZATMÁRI SZABOLCS Olasz–magyar színházi kapcsolatok a XIX. század második felében. A két Salvini	169
SZÉKELY KÁROLY Reflexiók a korabeli magyar Hugo-recepcióról	181
EGYED EMESE Victor Hugo drámáinak magyar fogadtatása	209
Rövidítések	247
Szakirodalom	248
A kötet szerzői	269
Abstracts	275
Rezumate	279

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

CER TAM EN VII.

NYELV-, IRODALOM-, NÉPRAJZ-, SZÍNHÁZ-,
FILM- ÉS ZENETUDOMÁNY,
TÖRTÉNELEM

2020

CERTAMEN VII.

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET
I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

Szerkesztette
EGYED Emese, PAKÓ László, SÓFALVI Emese

Kolozsvár, 2020

A kötet megjelenését támogatták:

Szerkesztette: Egyed Emese, Pakó László, Sófalvi Emese

© Szerzők, 2020

© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2020

Kiadja az Erdélyi Múzeum-Egyesület
Felelős kiadó: Biró Annamária

A tanulmányok szövegét korrektúrázta: András Zselyke
Tördelőszerkesztő: Virág Péter
Borítóterv: Idea Plus

A borítón látható Bán Aladár-fotó a THURY-VÁR Nonprofit Kft. –
Krúdy Gyula Városi Könyvtár helyismereti gyűjteményéből származik.

Nyomdai munkálatok: F&F INTERNATIONAL Kft., Gyergyószentmiklós
Felelős vezető: Ambrus Enikő ügyvezető igazgató

ISSN 2393 – 4328

TARTALOM

Bevezetés.....	5
Introduction	
Introducere	
I. NYELV-, IRODALOM-, NÉPRAJZ-, SZÍNHÁZ- ÉS ZENETUDOMÁNY	
<i>Hagyomány(törés), kapcsolat(történet)</i>	
CSORBA Dávid	
II. Apafi Mihály bécsi ravatala	13
The Catafalque of Michael Apafi II in Vienna	
Catafalcul din Viena a lui Mihály Apafi al II-lea	
PAP Levente	
Egyházatyák és a magyar kereszt(y)én(y)ség eredete a 17–18. századi történetírásban	29
Church Fathers and the Origins of Hungarian Christianity in 17-18 th Century Historiography	
Părinți ai bisericii și imaginea originii creștinismului la maghiari în istoriografia secolului al XVII-lea și celui de-al XVIII-lea	
CSATA Adél	
A Magyar Hírmondó szerepe Benkő József literatúratörténet-írói tevékenységében.....	45
The Role of Magyar Hírmondó Magazine in the Literary Historian Activity of József Benkő	
Rolul revistei Magyar Hírmondó în activitatea de istoric literar a lui József Benkő	
BENŐ Eszter	
Két nyelv és két kultúra vonzásában. Dóczi Lajos szerepkörei	61
The Influence of Two Cultures. Lajos Dóczi and His Roles	
Sub influența a două culturi. Lajos Dóczi și rolurile sale	
VARGA P. Ildikó	
Bán Aladár finn levelezéséről. Adalékok a magyar–finn kulturális kapcsolatok történetéhez.....	81
Aladár Bán's Finnish Correspondence. Contributions to the History of the Finnish-Hungarian Cultural Relations	
Correspondența finlandeză a lui Aladár Bán. Contribuții la istoria relațiilor culturale maghiaro-finlandeze	
dr. BALÁZS Lajos	
Hengergőzés – paraszti szexorgia, farsangi szabadosság, erotikus játék, termékenységi vagy érintésemágia? Vagy az ember játékosává válása?.....	97
Rolling – A Polysemantic Erotic Game	
Rostogolirea – un joc erotic polisemantic	

Nőtörténeti kutatások

PAPP Kinga

- Apor Péterné, „Háromszék királynője” 107
Spouse of Péter Apor, “Queen of Háromszék”
Soția lui Péter Apor, „Regina din Háromszék”

BIRÓ Annamária

- Női költészet a 18–19. század fordulóján. Szereplehetőségek és problémák 127
Women’s Poetry at the Turn of the 18th-19th Century. Potential Roles and Problems
Lirica feminină din secolele 18-19. Roluri și probleme

BARTHA Katalin Ágnes

- Színészkonstrukció és szerepkör: a szalonszínésznőség szubjektívításai 149
The Actor/Actress and the Typecasting: the Subjectivities of a Certain Role-type
Actorul și tipul de rol: subiectivitatea unui tip de rol teatral

LENGYEL Nóra

- Megküzdési stratégiák és narratív identitás Fenyvesi Judit szociális testvér
önéletrírásában 171
Mechanisms of Coping and Narrative Identity in the Autobiography of Judit Fenyvesi,
a Member of the Sisters of Social Service
Mecanisme de reziliență și identitate narativă în autobiografia lui Judit Fenyvesi, membră
a serviciului social „Societas Sororum Socialium”

TAPODI Zsuzsa

- Önmagunk árnyékává válni. Családregény a 21. században.
Gerlóczy Márton: *Mikecs Anna: Altató* 185
Becoming Your Own Shadow. Saga in the 21st Century. Márton Gerlóczy: *Mikecs Anna: Altató*
(*Lullaby*)
Trecând în umbră. Cronică de familie în secolul al XXI-lea. Márton Gerlóczy: *Mikecs Anna:*
Altató (Cântec de leagăn)

Kolozsvári zeneszerzők – zeneszerzők Kolozsváron

POTYÓ István

- Farkas Ödön *E-dúr miséje* 193
Mass in E major by Ödön Farkas
Misa in Mi major de Ödön Farkas

FANCSALI János

- Csíki Endre, az elfelejtett magyarörmény zeneszerző 203
Endre Csíki, the Forgotten Hungarian-Armenian Composer
Endre Csíki, un compozitor ungaro-armean dat uitării

HORVÁTH Bálint

- Szóllósy András és az „első harmad” városa 209

A HAGYOMÁNYOS TÁNCKULTÚRA METAMORFÓZISA A 20. SZÁZADBAN

TÁNCMŰVÉSZET ÉS TUDOMÁNY
A Magyar Táncművészeti Főiskola kiadványsorozata
IV.

Sorozatszerkesztő:
Bolvári-Takács Gábor

Konzultatív szerkesztőbizottság:

Fodor Antal
Fügedi János
Gelenczey-Miháltz Alirán
Lőrinc Katalin
Macher Szilárd
Németh András
Zsámboki Marcell

A sorozatban megjelent:

I. Hagyomány és újítás a táncművészetben,
a táncpedagógiában és a tánckutatásban
Szerkesztette: Németh András, Major Rita,
Mizerák Katalin és Tóvay Nagy Péter

II. Én, Maja Pliszeckaja
Fordította: Pólya Katalin

III. Perspektívák az új évezredben a táncművészetben,
a táncpedagógiában és a tánckutatásban
Szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor, Fügedi János, Major Rita,
Mizerák Katalin és Németh András

A HAGYOMÁNYOS TÁNCKULTÚRA METAMORFÓZISA A 20. SZÁZADBAN

Tudományos szimpózium a Magyar Táncművészeti Főiskolán
2010. június 11–12.

Magyar Táncművészeti Főiskola
Budapest, 2012

TARTALOM

<i>A konferencia programja</i>	7
<i>Antal László: Adalékok a népi játék és néptánc iskolarendszerű oktatásának történetéhez a kezdetektől 1952-ig</i>	11
<i>Bányász-Németh Tilda: Népművelés a népzene eszközeivel. A népművészet és az Éneklő Ifjúság ideológiája</i>	19
<i>Bolvári-Takács Gábor: Politikai és személyi tényezők a táncművészképzésben 1945 után</i>	26
<i>Boreczky Ágnes: A mozdulatművészet, az életreform és az avantgárd</i>	35
<i>Bólya Annamária: A balkán táncmozgalom jelentősége Magyarországon: múltja, jelene és jövője</i>	45
<i>Budainé B. Katalin: Néptánc-pedagógiai történeti áttekintés az 1960-es évektől az 1970-es évek végéig</i>	53
<i>Forgács D. Péter: A tömegmozgalmak sikergörbéje. A kultuszképzés, a deviancia és a normatíva a szving példája alapján</i>	60
<i>Fügedi János: Lábán Rudolf mozdulatkórusai a 20. század elején</i>	67
<i>Kovács Henrik – Megyeri István: Népművelés a néptánc eszközeivel. A népművészet és a Gyöngyösbokréta ideológiája</i>	70
<i>Könczei Csongor: Művészeti szakoktatás, avagy műkedvelő hagyományörzés? Helyzetkép a romániai magyar iskolai néptáncoktatásról</i>	81
<i>Kövágó Zsuzsa: A magyar néptánc-mozgalom a II. világháború befejezésétől a „fordulat évéig”</i>	97
<i>Lelkes Zsófia: A hagyományos közösségi táncok erőltetett szerepváltása 1945 és 1956 között</i>	102
<i>Mizerák Katalin: A belső-ázsiai népek dualista testfelfogásának öröksége a „táncos tudás” átadásában</i>	110
<i>Németh András: Népi kultúra, életreform és nevelés</i>	128

A kötetet szerkesztették:
Bolvári-Takács Gábor
Fügedi János
Mizerák Katalin
Németh András

Szöveggondozó szerkesztő:
Perger Gábor

A címlapfotó Tímár Sándor felvétele, Hévízgyörk, 1955.
(Tf.114. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néptánc Archívum, Budapest)

A kötet összeállítását és megjelenését a K81672 és NK77922 számú
OTKA-pályázatok támogatták.

A szimpózium az OTKA 68484 számú, *Életreform és reformpedagógia* című
kutatáshoz kapcsolódott.

© A mű szerzői és szerkesztői, 2012

ISBN 978-963-85144-5-5
ISSN 2060-7091

Kiadja a Magyar Táncművészeti Főiskola. www.mtf.hu
1145 Budapest, Columbus u. 87-89. Tel. 273-3430
Felelős kiadó: Szakály György rektor
Borító sorozatterv: Berkes Dávid
Nyomdai előkészítés: Tellingner András
Nyomdai munkák: Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

<i>Pethő Villő</i> : „...apró őrtüzek az éjszakában: ...az énekes ifjúság fényjelei...” Ifjúsági zenei mozgalmak a két világháború között	156
<i>Sófalvi Emese</i> : „Új dolgok szerelmese.” A népi kultúra és az életreform elemeinek megjelenése Bartók művészetében	170
<i>Vincze Beatrix</i> : Nép – népművészet – népi génusz és a népnevelés motívumai Szabó Dezső és Németh László munkáiban	181

A KONFERENCIA PROGRAMJA

2010. június 11. (péntek)

9²⁰ *A konferencia megnyitása*

Megnyitóbeszédet tart: Dr. Jakabné dr. Zórándi Mária, a Magyar Táncművészeti Főiskola rektora

A TÁNCOS TUDÁS ÁTADÁSÁNAK ÉS ÁTVÉTELÉNEK HAGYOMÁNYOS MODELLEI	
10 ⁰⁰	<i>Felföldi László</i> : A hagyományos táncos tudás és transzmissziójának kérdései
10 ³⁰	<i>Ratkó Lujza</i> : A táncagyományozódás tradicionális és új módozatai a Felső-Tisza-vidéken a 20. században
10 ⁵⁰	<i>Dóka Krisztina – Karácsony Zoltán</i> : A hagyományozás komplex modellje a táncfolklórban
11 ¹⁰	<i>Mizerák Katalin</i> : A belső-ázsiai népek dualista testfelfogásának öröksége a „táncos tudás” átadásában
11 ³⁰	Vita
ÉLETREFORM ÉS MŰVÉSZETPEDAGÓGIA: NÉPTÁNC, NÉPI KULTÚRA ÉS NÉPNEVELÉS	
12 ⁰⁰	<i>Németh András</i> : Népi kultúra, életreform és nevelés
12 ³⁰	<i>Fügedi János</i> : Lábán Rudolf mozdulatkórusai a 20. század elején
12 ⁵⁰	<i>Pukánszky Béla</i> : Kodály Zoltán zenepedagógiai munkássága és a népi kultúra kapcsolata
13 ¹⁰	Vita
14 ¹⁰	<i>Pethő Villő</i> : „...apró őrtüzek az éjszakában: ...az énekes ifjúság fényjelei...” Ifjúsági zenei mozgalmak a két világháború között
14 ³⁰	<i>Bányász-Németh Tilda</i> : Népnevelés a népzene eszközeivel. A népművészet és az Éneklő Ifjúság ideológiája

Zeneoktatás a kolozsvári Muzsikai Conservatoriumban 1819–1869 között

A kolozsvári Muzsikai Egyesület alapítása, célkitűzései, eredményei nem egyedülállóak a magyar zene- és pedagógiatörténetben, azonban a korszak sajátos társadalmi-politikai és művelődési körülményei folytán méltán tarthatnak érdeklődésünkre számot. Elsősége okán is joggal kerül a kutatás homlokterébe, ugyanis az egyesület iskolája a legkorábban alapított magyar oktatási nyelvű zenei tanintézmény, mely 1819-től folyamatosan hatott egy város és tágabb vonzáskörzete, így szinte a teljes Erdély zenei kultúrájára. A kötetben bemutatott 1819–1869 közötti időszak a létesítés körülményeit, Ruzitska György igazgató koncepciózus vezetésének éveit és az abszolutista uralom alatti nehézkes újjászervezés eseményeit kapcsolja egybe.

SÓFALVI EMESE

SÓFALVI EMESE

**Zeneoktatás a kolozsvári
Muzsikai Conservatoriumban
1819–1869 között**

ISBN 978-606-739-166-4

ETF 293

ERDÉLYI
MÚZEUM
EGYESÜLET
KOLOZSVÁR

293

ERDÉLYI
TUDOMÁNYOS
FÜZETEK

ZENEOKTATÁS A KOLOZSVÁRI MUZSIKAI
CONSERVATORIUMBAN 1819–1869 KÖZÖTT

SÓFALVI EMESE

ZENEOKTATÁS A KOLOZSVÁRI
MUZSIKAI CONSERVATORIUMBAN
1819–1869 KÖZÖTT

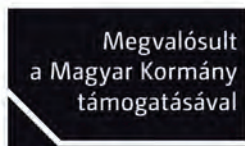
Kolozsvár, 2020

A kötet megjelenését a Communitas Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alap, a Bethlen Gábor Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatta.

nka

Nemzeti Kulturális Alap

© Sófalvi Emese, 2020

© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2020

Felelős kiadó

BIRÓ ANNAMÁRIA

Korrektúra

ANDRÁS ZSELYKE

Műszaki szerkesztés, borítóterv

BODÓ ZALÁN

Nyomdai munkálatok

F&F INTERNATIONAL Kft., Gyergyószentmiklós

Felelős vezető

AMBRUS ENIKŐ

DOI: <https://doi.org/10.36240/etf-293>

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SÓFALVI, EMESE**

**Zeneoktatás a kolozsvári Muzsikai Conservatoriumban : 1819–1869
között / Sófalvi Emese. - Cluj-Napoca : Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2020
ISBN 978-606-739-166-4**

Anyának, hálás szívvel

TARTALOM

Bevezető.....	9
Intézményes zeneoktatás a 19. század elején Közép-Kelet-Európában ...	15
Zenei kultúra, oktatási törekvések a reformkori Kolozsváron	21
Kolozsvári Muzsikai Egyesület. Az intézmény és története.....	27
Források	29
Kutatástörténet	33
Zeneoktatás a kolozsvári Muzsikai Conservatoriumban	
1819–1869 között	39
A kolozsvári Muzsikai Egyesület létesítése.....	39
A kolozsvári Muzsikai Egyesület iskolaalapító felhívása	42
A kolozsvári Muzsikai Egyesület belső rendszabályai (1819)	45
A kolozsvári Muzsikai Egyesület első alapszabályzata.....	49
1819–1823. „Egy munkás egyesület hasznos muzsikai intézete”	53
1824–1836. „Muzsika művelés és ének s muzsika oskolák fenntartása”	67
1837–1849. „Erdélyben magyar nemzeti Conservatorium megalapítása”	85
1850–1869. „Ezen intézet jövődjére nézt is fenntartassék”	96
Ruzitska György, a kolozsvári Muzsikai Conservatorium igazgatója...	109
Pályakép: Bécs–Szilágynagyfalu–Kolozsvár	110
A kolozsvári Muzsikai Conservatorium szakmai vezetője.....	114
Ruzitska György pedagógiája	115
Elmélet: oktatási segédanyagok	116
Gyakorlat: zeneoktatási módszerek.....	124
„A mes élèves chéries”. Növendékeknek ajánlott kompozíciók..	127
A Muzsikai Conservatorium megszemélyesítője	131
Összegzés	135

TARTALOM

Felhasznált források és irodalmak.....	147
Mellékletek.....	157
Személynévmutató	183
Rezumat.....	187
Abstract.....	189

**A ROMÁNIAI MAGYAR
VONATKOZÁSÚ
ZENETUDOMÁNY
ELSŐ ÉVSZÁZADA
BIBLIOGRÁFIA**

**VÁLOGATTA ÉS SZERKESZTETTE
PÁVAI ISTVÁN ÉS SÓFALVI EMESE**

KOLOZSVÁR • 2019

100

A ROMÁNIAI MAGYAR VONATKOZÁSÚ ZENETUDOMÁNY ELSŐ ÉVSZÁZADA

BIBLIOGRÁFIA

VÁLOGATTA ÉS SZERKESZTETTE
PÁVAI ISTVÁN ÉS SÓFALVI EMESE

KOLOZSVÁRI OPERABARÁTOK KÖRE
KOLOZSVÁR
2019

Támogató:

Kiadja a Kolozsvári Operabarátok Köre

Felelős szerkesztő: Szép Gyula

www.magyaropera.ro

© Pávai István – Sófalvi Emese

Második bővített kiadás

ISBN 978-973-0-29347-0

Adatkiegészítés és adatellenőrzés

Földi Rozália és Zagyva Natália

Mutatók számítógépes generálása

Zagyva Natália

Korrektúra

Szenkovics Enikő és Földi Rozália

Nyomdai előkészítés: IDEA PLUS

Borítóterv: Könczey Elemér

Műszaki szerkesztés: Fazakas Botond

Készült a kolozsvári IDEA Nyomdában

Igazgató: Nagy Péter

Primul secol al Muzicologiei din România. Bibliografie

Editat de Pávai István și Sófalvi Emese

Tartalom

Tartalom	5
A válogatás és a szerkesztés elveiről	7
Bibliográfia időrendben.	11
Bibliográfia a szerzők szerinti betűrendben	281
Névmutató	535
Földrajzi mutató.	559

A válogatás és a szerkesztés elveiről

Előjáróban szükséges elmondanunk, hogy mi indokolta kötetünk címét, s a címben foglaltakat hogyan értelmezzük. Első kérdés: miért romániai, miért nem erdélyi? Mert gyűjtőkörünkbe Erdély mellett beletartozik a Bánság és Partium („Királyhágómellék”) területe, a Kárpátokon túli, elsősorban bukaresti magyarság, népzenei vonatkozásban pedig a moldvai magyarok olyan zenei öröksége és olyan zenei megnyilvánulásai, amelyek számot tarthatnak a zenetudomány érdeklődésére. A felsorolt területek magyarsága összességében száz éve nevezhető romániai nemzetiségnek, a címbeli „évszázad” is erre vonatkozik. Gyakorlati megfontolásból viszont nem tekintettünk külön entitásként az 1940–1944 közötti időszakra, bibliográfiánk így a fent jelzett területek magyar vonatkozású zenetudományi szövegeit egységesen összesíti, egészen a közelmúltig.

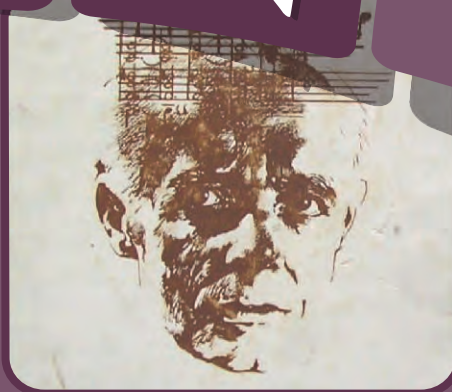
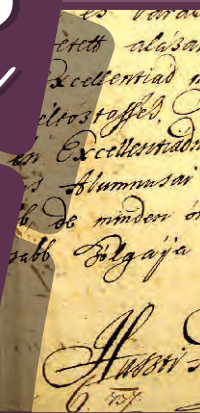
A címbeli „magyar vonatkozású zenetudomány” szókapcsolat többféle értelmezést takar. Jelenti egyrészt ezeken a területeken működő magyar nyelven publikáló kutatók, szakzenészek zenei tematikájú munkáit, másrészt bármilyen nemzetiségű romániai és külföldi szerzők olyan műveit, amelyek a romániai magyar zenével kapcsolatba hozhatók, függetlenül attól, hogy mi a közlés nyelve, és hogy hol láttak napvilágot. A zenetudomány szó itt nem azt jelzi, hogy bibliográfiánkban kizárólag muzikológusok, népzene-kutatók szakmunkái kaptak helyet. Válogatásunkban felvettünk számos olyan kisebb írást, amely forrásközlésnek számít, vagy olyan közművelődési cikket, amely részben vagy egészen a zenetudományi kutatás számára is hasznosítható. A népzene-kutatás szemszögéből fontosak lehetnek a helyi és a megyei népdalgyűjtéseket tartalmazó kiadványok, még abban az esetben is, ha nem kifejezetten tudományos igénnyel készültek, hiszen a szakavatott tudományos kutatók sosem tudták bejárni a teljes nyelvterületet. Mind a mai napig léteznek jelentős fehér foltok, olyan településcsoportok, ahonnan nincsen népzenei adatgyűjtés, vagy csak igen csekély mértékben van. De nemcsak a dallamközlések használhatók a népzene-kutatás számára, hanem a népzene helyi életét, a táncsal és a népszokásokkal való kapcsolatát ecsetelő, leíró jellegű közlések, amelyek nélkül nem lehet tudományos megállapításokat tenni a népelet zenei vonatkozásairól, annak történeti gyökereiről, a hagyomány és a polgárosulás viszonyáról. Ezért kerültek bibliográfiánkba egyszerű dallamközlések vagy a falusi közösségek zenei életét leíró néprajzi munkák, sőt általános falumonográfiák is, amelyeknek gyakran csak egy-egy fejezete közöl népzenevel, néptánccal, zenei közművelődéssel kapcsolatos összefoglaló adatokat. Hangsúlyozzuk itt az összefoglaló jellegét, hiszen arra nem törekedtünk, hogy egy-egy aktuális népünnepély, helyi vagy regionális zenés esemény (például kórustalálkozó, fúvószenekarok találkozója, folklórfesztivál stb.) sajtókrónikája is bekerüljön a bibliográfiába. Ugyanez érvényes a komolyzene területén a helyi koncertekre, bemutatókra. Ugyanakkor fontosnak tartottuk az időközben megjelent nemzetiségi zenei mozgalmak (táncháza, régizene, könnyűzene) fesztiváljainak, média- és hangfelvétel-megjelenéseinek általánosabb bibliográfiai dokumentálását is.

A fenti elvek alapján bibliográfiánk az alábbiakban felsorolt tartalmú publikációkat összesíti:

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

CERTAMENVI.

NYELV-, IRODALOM-, NÉPRAJZ-, SZÍNHÁZ-,
FILM- ÉS ZENETUDOMÁNY,
TÖRTÉNELEM

2019

CERTAMEN VI.

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MŰZEUM-EGYESÜLET
I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

Szerkesztette
EGYED Emese, PAKÓ László, SÓFALVI Emese

Szerkesztőségi munkatárs
CSATA Adél

Kolozsvár, 2019

A kötet megjelenését támogatták:

Szerkesztette: Egyed Emese, Pakó László, Sófalvi Emese
Szerkesztőségi munkatárs: Csata Adél

© Szerzők, 2019
© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2019

Kiadja az Erdélyi Múzeum-Egyesület
Felelős kiadó: Biró Annamária

A tanulmányok szövegét korrektúrázta: András Zselyke
Tördelőszerkesztő: Virág Péter
Borítóterv: Idea Plus

Nyomdai munkálatok: Idea nyomda, Kolozsvár
Felelős vezető: Nagy Péter

ISSN 2393 – 4328

TARTALOM

Bevezető.....	5
Introduction	
Introducere	
I. NYELV-, IRODALOM-, NÉPRAJZ-, SZÍNHÁZ-, FILM- ÉS ZENETUDOMÁNY	
MÁTHÉ Dénes	
A reformáció hatása a magyar standard nyelvváltozat formálódására.....	13
The Influence of the Reformation on the Development of the Hungarian Literary Language	
Influența Reformei în dezvoltarea limbii literare maghiare	
ZSEMLYEI Borbála	
Nyelvhasználati sajátosságok a romániai magyar elektronikus médiában.....	19
Characteristics of the Language Use of the Hungarian Electronic Media in Romania	
Caracteristicile limbajului mass-mediei electronice în limba maghiară din România	
Dr. BALÁZS Lajos	
Emberközpontú népi tudás a születés és szülés léthelyzeteiben	29
Anthropocentric Folk Knowledge in Existential Situations of Birth and Giving Birth	
Cunoașterea populară în stările existențiale ale nașterii	
CSATA Adél	
A historia litteraria Benkő József koncepciójában.....	35
The Historia Litteraria in the Concept of József Benkő	
Concepția lui József Benkő despre historia litteraria	
NAGY Katalin	
A 19. századi magyar gyermekirodalom előzményei – filantropizmus és polgári értékrend magyar nyelvű gyermekkönyveinkben	53
Antecedents of Hungarian Children's Literature of the 19 th Century – Philanthropism and Civic Values in Hungarian Written Children's Books	
Antecedentele literaturii pentru copii din secolul al XIX-lea – filantropismul și valorile civice în cărțile pentru copii scrise în limba maghiară	
BARTHA Katalin Ágnes	
A „szemtelen párisi grisette”, „frivol, léha dolgok” és az erényes nőkép között (Színésznői imázs és a színházi szerepkör viszonyáról a 19. században)	65
In Between 'Cheeky Parisian Grisette', 'Frivolous, Light Businesses' and 'Respectable Womanhood' (Actresses' Image and Theatrical Lines of Businesses in 19 th Century)	
Între o grisetă pariziană nerușinată, chestii frivole, ușuratece și imaginea femeii respectabile (Relația dintre imaginea actriței și paleta de roluri teatrale din secolul al XIX-lea)	

PIELDNER Judit

- Történelem, kulturális emlékezet és intermedialitás Radu Jude *Aferim!* című filmjében.....79
History, Cultural Memory and Intermediality in Radu Jude's *Aferim!*
Istorie, memorie culturală și intermedialitate în filmul *Aferim!* de Radu Jude

Zenatudomány – László Ferenc öröksége

ANGI István

- Köszöntés és méltatás. László Ferenc-emlékülés, 2017. november 25. 87
Greetings and Appreciation. Colloquium in Remembrance of Ferenc László,
25th November 2017
Salutare și apreciere. Colocviu comemorativ Francisc László, 25 noiembrie 2017

NÉMETH István Csaba

- A László Ferenc-hagyaték, és ami mögötte van 89
The Ferenc László Legacy and What Lies Behind It
Succesiunea lui Francisc László și ceea ce se află în fundalul acesteia

BIRÓ Viola

- Tanulságok és ösztönzések. Megjegyzések László Ferenc Bartók-kutatásaihoz.....103
Lessons and Inspirations. Remarks on Ferenc László's Bartók-Research
Lecții și inspirații. Observații asupra cercetărilor bartókiene ale lui Francisc László

SZAKÁCS Boglárka

- Bartók Béla: Concerto zenekarra. Török inspiráció egy remekműben.....115
Béla Bartók's Concerto for Orchestra. Influence of the Turkish Folk Music Collection
Béla Bartók Concerto pentru orcestră. Inspirație turcească într-o capodoperă

SÓFALVI Emese

- Jozefa Palm, avagy a kolozsvári Mozart-kultusz kezdetei 123
Jozefa Palm and the Beginnings of the Mozart-Cult in Kolozsvár/Klausenburg/Cluj
Jozefa Palm sau despre începuturile cultului Mozart la Cluj

POTYÓ István

- Bertha Brukenthal: egy arisztokrata az erdélyi zeneszerzői térben.....131
Bertha Brukenthal: An Aristocrat among the Transylvanian Composers
Bertha Brukenthal: o aristocrată în peisajul componistic autohton

II. TÖRTÉNELEM

Szász Anikó

- Torda és Dés természeti erőforrásai (1541–1600).....147
The Natural Resources of Turda and Dej
Resursele naturale din Turda și Dej

Reformáció 500

SZABADI István

- A Szilágyság hovatartozása a kora újkori református egyházkormányzat tükrében.....165
The Affiliation of Sălaj Region in the Mirror of the Early Modern Reformed Ecclesiastical
Government
Apartenența Sălajului din perspectiva conducerii ecleziastice reformate din epoca premodernă

SZABÓ András

- Erdélyiek a wittenbergi magyar coetusban.....173
Transylvanian Students in the Hungarian Coetus of Wittenberg
Studentii transilvăneni în Uniunea Studenților Maghiari (*Coetus Ungaricus*) din Wittenberg

ŐSZ Sándor Előd

- Reformátorok saját kezű levelei Szenci Molnár Albert gyűjteményében 181
Autograph Letters of Important Personalities of the Reformation in the Collection of Albert
Szenci Molnár
Scrisori autografe ale personalităților Reformei Europene în colecția lui Albert Szenci Molnár

KOLUMBÁN Vilmos József

- Az univerzalista Huszti András 189
The Universalist András Huszti
Universalistul András Huszti

Az osztrák–magyar kiegyezés a szimbolikus politika tükrében

MANHERCZ Orsolya

- Reprezentáció és politika 201
Representation and Politics
Reprezențație și politică

PÁL Judit

- Erdély 1867. évi uniójának szimbolikus megjelenítése 219
The Symbolic Visualization of the Union between Transylvania and Hungary from 1867
Vizualizarea simbolică a uniunii Transilvaniei cu Ungaria din 1867

ESZIK Veronika

- „Közelebb hozni a tengert az ország szívéhez”.
A magyar tenger megalkotása (1868–1914) 233
“To Bring the Sea Closer to the Heart of the Country.” The Making of the Hungarian Adriatic
1868–1918
„A aduce marea mai aproape de inima țării”. Crearea Adriaticii maghiare 1868–1914

- Rövidítésjegyzék.....245
Abbreviations
Abrevieri

Mutatók.....	246
Indexes	
Indice	
Képmelléklet.....	265
Illustrations	
Ilustrații	

BEVEZETŐ

Első szakosztályi tanácskozásunk és az annak eredményeképpen létrejött új kötetünk, immár a hatodik CERTAMEN, szokás szerint a tudományos kutatási eredmények sajátos találkozási felülete, most egyszersmind új tudományterület befogadója is – a László Ferenc kolozsvári zenetudós munkássága előtt tisztelgő emlékező szekció előadásai révén.

A nyelvészet területén ezúttal hatásvizsgálatok születtek: Máthé Dénes nyelvtörténeti tanulmánya a reformáció kezdetének 500. évfordulójához is kapcsolódva mutat rá a magyar nyelv alakulása folyamatának egy korszakára. Zsemlyei Borbála vizsgálata sajtónyelvi-nyelv-szociológiai szempontot érvényesít.

A szülés és születés léhelyzeteihez rendelődő népi tudás tanulmányozására antropológiai-higiéniatörténeti megközelítésben dr. Balázs Lajos vállalkozik.

A tudomány művelésének határok fölött átnyúló történeti diszciplínáját, a historia litterariát Csata Adél a képzését Erdélyben megszerzett lelkész, Benkő József munkásságában követi nyomon. Nagy Katalin a nevelés filantróp irányzata tankönyvpéldáival jelzi a reformkori magyar iskolaügy viszonyát a Habsburg-monarchia egységesítő terveihez, másrészt hangsúlyozza a kérdésbe aktívan bekapcsolódó személyek, például egy Döbrentei Gábor szerepét a megújítási kísérletekben. Bartha Katalin Ágnes a színészszerrep és a nagyvárosi lét összefüggéseit tárgyalja, rámutatva Prielle Kornélia és Bulyovszkyné Szilágyi Lilla életvitele jelentőségére, a 20. századi magyar női önismeret és társadalmi szerep értelmezésének alakulására. Pieldner Judit egy Radu Jude-film elemzésével kutatja intermediális keretben a kulturális emlékezet és a történelem tényleges jelentéseit, összefüggéseit.

Az EME I. Szakosztálya Erdélyi Zenetudományi Munkacsoportja László Ferenc évfordulójának szentelte előadásait; Németh István Csaba a kolozsvári zenetudós hagyatékának és a feldolgozása módszereinek bemutatásával, Biró Viola a Bartók-kutató László Ferenc portréjának árnyalásával, Szakács Boglárka egy zenemű vizsgálatával, Sófalvi Emese az erdélyi Mozart-kultusz korai időszakának vizsgálatával, Potyó István pedig egy kevéssé ismert közép-kelet-európai zeneszerzőre való emlékezéssel tiszteleg az 1937-ben született tudós tanár emléke előtt.

Minthogy 2017-ben a reformáció fél évezredes és az osztrák–magyar kiegyezés másfél százados évfordulójára emlékeztünk, a történelem szekció előadásai is főként e két eseményre és kapcsolódó vonatkozásaikra összpontosítottak. A *Reformáció 500* című tömbben történészek és egyháztörténészek világítanak rá a reformációnak az erdélyi egyház-, művelődés-, gondolkodás- és iskolatörténetre kifejtett hatására. Szó esik a Szilágyság egyházkormányzati hovatartozásának kérdéséről, az erdélyiek kora újkori wittenbergi peregrinációjáról, Szenci Molnár Albert gyűjteményeiből származó, autográf reformatori levelekről, illetve Huszti András teológiai gondolkodásának kérdéseiről. A kötet *Az osztrák–magyar kiegyezés a szimbolikus politika tükrében* címet viselő része a konferencia Pál Judit (Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Történeti Intézet) és Cieger András (Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet) társszervezők közreműködésével megszervezett tömbje több előadásának tartalmazza írott változatát. Szó esik Ferenc József magyar királlyá koronázásának a szimbolikus politika területén is megnyilvánuló kérdéseiről, Erdély 1867-es uniójának szimbolikus megjelenítéséről, illetve a dualizmus korában magyar fennhatóság alatt álló Fiume körüli rövid adriai partszakaszunk, a „Magyar Tenger-

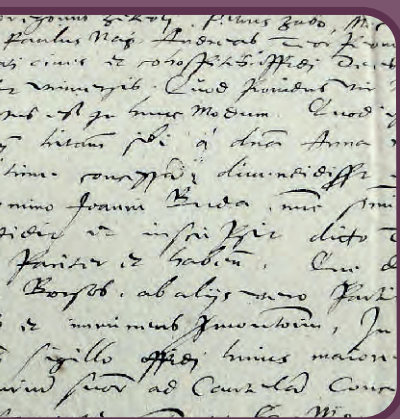
---

nek” a nemzetiesítésére tett kísérletekről. Az írások az 1867-es kiegyezést és az azt követő korszakot gondolják újra olyan esettanulmányok formájában, melyek a szimbolikus politika kérdéseit állítják vizsgálódásaik középpontjába. Továbbá Torda és Dés város természeti erőforrásainak a feltérképezése által az erdélyi kora újkori várostörténet egyes, főként gazdaságtörténeti vetületeiről is szó esik.

Minden írás a források sokrétű vizsgálatára alapozva hoz újat vagy fogalmaz meg más, újabb értelmezést az említett témákban. A különféle korok történéseit, különböző források alapján és különböző módszerekkel tárgyaló, a szakmai pályájuk különböző állomásain és más-más kutatóhelyeken működő szakemberek által létrehozott munkák egy kötetben való közreadása, reményeink szerint, továbbra is a különféle tudományágak közötti párbeszédet és eszmecserét, egymás eredményeinek behatóbb megismerését eredményezi.

A szerkesztők

A CERTAMEN VI., az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztálya évkönyve diszciplináris, tematikus, kutatómódszertani gazdagsága a különféle tudományágak közötti párbeszéd és eszmecsere, egymás eredményeinek behatóbb megismerése szándékát fejezi ki – első részében nyelvészeti, filmnyelvi, irodalom-, nevelés-, színháztörténeti és antropológiai megközelítésben. Az I. Szakosztály Erdélyi Zenetudományi Munkacsoportja a László Ferenc-évfordulónak szentelte előadásait. A kötet Reformáció 500 tömbjében történészek és egyháztörténészek világítanak rá a reformációnak az erdélyi egyház-, művelődés-, gondolkodás- és iskolatörténetre kifejtett hatására. (A kötetnyitó nyelvtörténeti tanulmány ehhez az évfordulóhoz is kapcsolódva mutat rá a magyar nyelv alakulása folyamatának egy korszakára.) Az osztrák–magyar kiegyezést a szimbolikus politika tükrében című részbe csoportosított írások az 1867-es kiegyezést és az azt követő korszakot gondolják újra olyan esettanulmányok formájában, melyek a szimbolikus politika kérdéseit állítják vizsgálódásaik középpontjába. Egy írás figyel az erdélyi kora újkori várostörténet egyes, főként gazdaságtörténeti vetületeire.

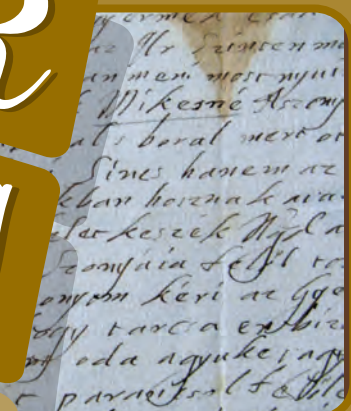

ISSN: 2393-4328

9 772393 432195

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

CERTAMEN VII.

NYELV-, IRODALOM-, NÉPRAJZ-, SZÍNHÁZ-,
FILM- ÉS ZENETUDOMÁNY,
TÖRTÉNELEM

2020

CERTAMEN VII.

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MŰZEUM-EGYESÜLET
I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

Szerkesztette
EGYED Emese, PAKÓ László, SÓFALVI Emese

Kolozsvár, 2020

A kötet megjelenését támogatták:

Szerkesztette: Egyed Emese, Pakó László, Sófalvi Emese

© Szerzők, 2020

© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2020

Kiadja az Erdélyi Múzeum-Egyesület
Felelős kiadó: Biró Annamária

A tanulmányok szövegét korrektúrázta: András Zselyke
Tördelőszerkesztő: Virág Péter
Borítóterv: Idea Plus

A borítón látható Bán Aladár-fotó a THURY-VÁR Nonprofit Kft. –
Krúdy Gyula Városi Könyvtár helyismereti gyűjteményéből származik.

Nyomdai munkálatok: F&F INTERNATIONAL Kft., Gyergyószentmiklós
Felelős vezető: Ambrus Enikő ügyvezető igazgató

ISSN 2393 – 4328

TARTALOM

Bevezetés.....	5
Introduction	
Introducere	
I. NYELV-, IRODALOM-, NÉPRAJZ-, SZÍNHÁZ- ÉS ZENETUDOMÁNY	
<i>Hagyomány(törés), kapcsolat(történet)</i>	
CSORBA Dávid	
II. Apafi Mihály bécsi ravatala	13
The Catafalque of Michael Apafi II in Vienna	
Catafalcul din Viena a lui Mihály Apafi al II-lea	
PAP Levente	
Egyházatyák és a magyar kereszt(y)én(y)ség eredete a 17–18. századi történetírásban	29
Church Fathers and the Origins of Hungarian Christianity in 17-18 th Century Historiography	
Părinți ai bisericii și imaginea originii creștinismului la maghiari în istoriografia secolului al XVII-lea și celui de-al XVIII-lea	
CSATA Adél	
A Magyar Hírmondó szerepe Benkő József literatúratörténet-írói tevékenységében.....	45
The Role of Magyar Hírmondó Magazine in the Literary Historian Activity of József Benkő	
Rolul revistei Magyar Hírmondó în activitatea de istoric literar a lui József Benkő	
BENŐ Eszter	
Két nyelv és két kultúra vonzásában. Dóczi Lajos szerepkörei	61
The Influence of Two Cultures. Lajos Dóczi and His Roles	
Sub influența a două culturi. Lajos Dóczi și rolurile sale	
VARGA P. Ildikó	
Bán Aladár finn levelezéséről. Adalékok a magyar–finn kulturális kapcsolatok történetéhez.....	81
Aladár Bán's Finnish Correspondence. Contributions to the History of the Finnish-Hungarian Cultural Relations	
Correspondența finlandeză a lui Aladár Bán. Contribuții la istoria relațiilor culturale maghiaro-finlandeze	
dr. BALÁZS Lajos	
Hengergőzés – paraszti szexorgia, farsangi szabadosság, erotikus játék, termékenységi vagy érintésemágia? Vagy az ember játékosává válása?.....	97
Rolling – A Polysemantic Erotic Game	
Rostogolirea – un joc erotic polisemantic	

Nőtörténeti kutatások

PAPP Kinga

- Apor Péterné, „Háromszék királynője” 107
Spouse of Péter Apor, “Queen of Háromszék”
Soția lui Péter Apor, „Regina din Háromszék”

BIRÓ Annamária

- Női költészet a 18–19. század fordulóján. Szereplehetőségek és problémák 127
Women’s Poetry at the Turn of the 18th-19th Century. Potential Roles and Problems
Lirica feminină din secolele 18-19. Roluri și probleme

BARTHA Katalin Ágnes

- Színészkonstrukció és szerepkör: a szalonszínésznőség szubjektivitásai 149
The Actor/Actress and the Typecasting: the Subjectivities of a Certain Role-type
Actorul și tipul de rol: subiectivitatea unui tip de rol teatral

LENGYEL Nóra

- Megküzdési stratégiák és narratív identitás Fenyvesi Judit szociális testvér
önéletrírásában 171
Mechanisms of Coping and Narrative Identity in the Autobiography of Judit Fenyvesi,
a Member of the Sisters of Social Service
Mecanisme de reziliență și identitate narativă în autobiografia lui Judit Fenyvesi, membră
a serviciului social „Societas Sororum Socialium”

TAPODI Zsuzsa

- Önmagunk árnyékává válni. Családregény a 21. században.
Gerlóczy Márton: *Mikecs Anna: Altató* 185
Becoming Your Own Shadow. Saga in the 21st Century. Márton Gerlóczy: *Mikecs Anna: Altató*
(*Lullaby*)
Trecând în umbră. Cronică de familie în secolul al XXI-lea. Márton Gerlóczy: *Mikecs Anna:*
Altató (Cântec de leagăn)

Kolozsvári zeneszerzők – zeneszerzők Kolozsváron

POTYÓ István

- Farkas Ödön *E-dúr miséje* 193
Mass in E major by Ödön Farkas
Misa in Mi major de Ödön Farkas

FANCSALI János

- Csíki Endre, az elfelejtett magyarörmény zeneszerző 203
Endre Csíki, the Forgotten Hungarian-Armenian Composer
Endre Csíki, un compozitor ungaro-armean dat uitării

HORVÁTH Bálint

- Szóllósy András és az „első harmad” városa 209

András Szöllösy and the Town of the “First Third”
András Szöllösy și orașul „primei treimi”

FEKETE Miklós

Kéznyomok és visszacsengések – Farkas Ferenc kolozsvári évei 219
The Relevance of the Years in Cluj in the Œuvre of Ferenc Farkas
Relevanța anilor petrecuți la Cluj în activitatea componistică a lui Ferenc Farkas

NÉMETH Zsombor

Farkas Ferenc kolozsvári éveinek filmzenéi 243
Ferenc Farkas's Film Music Compositions in Kolozsvár
Muzica de film a lui Ferenc Farkas din perioada petrecută la Cluj

PÉTER Éva

Az erdélyi népzene Márkos Albert életművében.....259
Transylvanian Folk Music in the Work of Albert Márkos, the Composer
Muzica populară în creația compozitorului Márkos Albert

HERPAY Ágnes

Orbán György és Selmeczi György fagottdarabjai 277
The Bassoon Pieces of György Orbán and György Selmeczi
Compozițiile pentru fagot ale lui György Orbán și György Selmeczi

WINDHAGER Ákos

Terényi Ede *Miseparafrazisa* négy olvasatban. A Fiú(isten) drámája.....287
Eduard Terényi's *Mass-paraphrases*. Tunes from the Old and the Contemporary Church on
Farkas Street
Misa parafrază a lui Eduard Terényi. Melodii din biserica veche și cea nouă de pe strada
Kogălniceanu din Cluj

ANGI István

Cornel Țăranu és tanítványa, Szegő Péter Kelet varázsában ihletett műveiről.....301
Compositions by Cornel Țăranu and His Disciple Péter Szegő, Created under the Mirage of
the Mysterious Far-East
Creațiile lui Cornel Țăranu și ale discipolului său, Szegő Péter, concepute sub mirajul tainicului
orient îndepărtat

SÓFALVI Emese

Török-Gyurkó Áron hangzásterei 307
Áron Török-Gyurkó's Compositional Spheres
Spații componistice în creația lui Áron Török-Gyurkó

II. TÖRTÉNELEM

ARANY Krisztina

A firenzei Manini család letelepedése Erdélyben 321
The Settlement of the Manini Family in Transylvania
Stabilirea familiei Manini în Transilvania

LACZLAVIK György

- A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára 1526–1570 közötti iratainak
adatbázisa és felhasználásának lehetőségei 349
The Database of the Documents from 1526 to 1570 of the National Archives of Hungary
and its Possible Uses
Baza de date a documentelor dintre 1526 și 1570 a Arhivei Naționale Maghiare și
posibilitățile valorificării datelor sale

BÁNYAI Réka

- A mikházi ferences kolostor ősnymtatványai..... 361
The Incunabula of the Franciscan Monastery of Călugăreni
Incunabulele mănăstirii franciscane din Călugăreni

K. WEISZ Szidónia

- „E’ törökös czimert esmét elő vették...” A Teleki–Bolyai Könyvtár halotti
címerai 373
“This Ancestral Hatchment Has Been Used Again...” Funeral Hatchments in the
Teleki–Bolyai Library
„Acest blazon ancestral a fost folosit din nou...” Blazoanele mortuare din Biblioteca
Teleki–Bolyai

BÁNDI András

- Az erdélyi bolgár evangélikus egyházközségek..... 403
Bulgarian Lutheran Congregations in Transylvania
Comunitățile luterane bulgare din Transilvania

PAKÓ László

- Gyilkosság a családban. Halálos kimenetelű házastársi konfliktusok a kora
újkori Kolozsváron 423
Crime Within the Family. Spousal Homicide in Early Modern Cluj
Crimă în familie. Omucideri conjugale în Clujul premodern

KULCSÁR Krisztina

- II. József erdélyi látogatása 1773-ban, és utazásának hatása a közigazgatásra 451
The Travel of Joseph II in Transylvania in 1773 and its Impact on the Transylvanian
Administration
Vizita lui Iosif al II-lea în Transilvania din 1773 și impactul acesteia asupra administrației
Principatului

- Rövidítésjegyzék..... 466
Abbreviations
Abrevieri

- Mutatók..... 467
Indexes
Indice

- Képmelléklet..... 489
Illustrations
Ilustrații

BEVEZETÉS

A kötet a Magyar Tudomány Napja Erdélyben rendezvénysorozat 17. fórumán az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában 2018. november 24-én elhangzott előadások jó részének tartalmazza szerkesztett változatát. Hetedik kötetünk különös gazdagságát a rendezvény mindenkori funkciója is adja: felmutatni a jelenlegi kutatások irányait; ennek sokfélesége azonban konvergenciákat is jelent.

A kulturális kapcsolatokat irodalmi és politikai kontextusban látjuk Benő Eszter tanulmányában, aki az Osztrák–Magyar Monarchia két nyelvben és két kultúrában otthonos szerzője, Dóczy Lajos pályaképét adja és Varga P. Ildikóéban, aki Bán Aladár finn levelezéséről ír. A szokáskutatás rendjén egy jelenkori népszokás érzékiségéről Balázs Lajos, II. Apafi Mihály bécsi temetési pompájáról Csorba Dávid értekezik. A 17–18. század történetírói szemléletét Szent Jeromos egyházatyja életrajza kapcsán Pap Levente, a korai magyar újságírás erdélyi hátszágát Benkő József példáján Csata Adél mutatja be. Nőtörténeti kutatásaink sorában Apor Péter felesége háromszéki népszerűségének okaira világít rá Papp Kinga; Biró Annamária 18. századi női költők nehéz érvényesülésére, Bartha Katalin Ágnes a színpadi és a társadalmi szerepek tudatos alakítására és egymásra hatására hívja fel a figyelmünket főleg Prielle Kornélia példáján, Lengyel Nóra a kommunista börtönöket túlélő Fenyvesi Judit emlékiratát nemcsak az emlékezet, hanem a test, a trauma és az identitáskutatás szempontjait is érvényesítve értelmezi, Tapodi Zsuzsa pedig Gerlóczy Márton női narrátorú, új családregényét elemzi.

A kötetben közölt zenetudományi írások kolozsvári zeneszerzőket és a városhoz kapcsolható alkotásokat mutatnak be. Az egyházzene, esztétika, népzene, történeti zenetudomány, interpretációs gyakorlat és analízis területét érintő tíz tanulmány az erdélyi magyar zeneszerzés utóbbi két évszázadának sajátos keresztmetszetét is adja. Potyó István Farkas Ödön mindaddig kéziratban fennmaradt *E-dúr* miséjének elemzését, Windhager Ákos Terényi Ede miseparafrázisainak új olvasatait közli. Csiki Endre, az elfeledett magyar-örmény zeneszerző, karmester alakját Fancsali János eleveníti fel. Horváth Bálint Szöllősy András zeneszerző, muzikológus kolozsvári tanulóéveit és ennek az időszaknak az életműre gyakorolt hatását foglalja össze. Farkas Ferenc 1941–1943 közti erdélyi tevékenységét, szerepét a helyi zenei életben, valamint hangversenytermi, színpadi és filmzenei kompozícióit Fekete Miklós és Németh Zsombor vizsgálja. Péter Éva az erdélyi népzene hatását ismerteti id. Márkos Albert életművében, majd vokális népdalfeldolgozások elemzésével világít rá a zeneszerző alapvető kompozíciós elveire. Herpay Ágnes az előadói gyakorlat oldaláról közelíti meg két kortárs szerző, Orbán György és Selmeczi György fagottdarabjait. Angi István Cornel Țăranu és Szegő Péter mester-tanítvány kapcsolatának prizmáján keresztül láttatja a *Nomád énekek* és a *MOM* Kelet varázsában ihletett műveit és

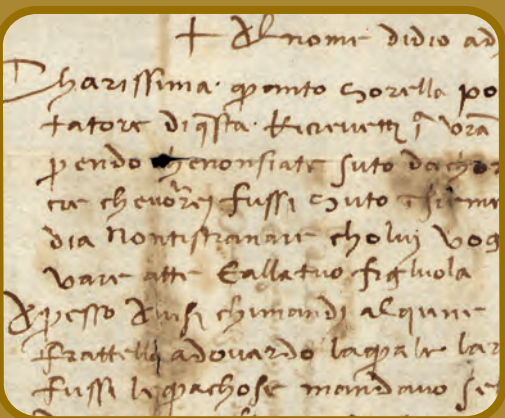
---

ezek előadásait. A Török-Gyurkó Áron által használt hangzásterek bemutatásával Sófalvi Emese a kolozsvári zeneszerző-nemzedék fiatal, avantgárd képviselőjének portréját vázolja.

A kötet történelmi témájú írásai közül Arany Krisztina tanulmánya a firenzei származású Manini család magyarországi és azon belül erdélyi letelepedésének, integrációjának és üzleti tevékenységének jellegzetességeit vizsgálja, de a magyarországi és erdélyi források alapján a család firenzei pénzügyi és társadalmi háttéréről is hoz új adatokat. Laczlavik György a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában folyó kora újkori források digitalizálásának a folyamatába, eredményeibe és a létrehozott adatbázis gyakorlati felhasználásának kérdéseibe vezeti be az olvasót. Bányai Réka írása könyv- és könyvtártörténeti kuriózumként bemutatja az egykori mikházi ferences kolostornak a marosvásárhelyi Teleki–Bolyai Könyvtárban megőrződött ősnymotatványait. K. Weisz Szidónia ugyanezen intézmény 18–20. századi halotti címereinek gyűjteményéről ad átfogó leírást. Bándi András az erdélyi bolgár evangélikus egyházközségek történetéről és a 17. századtól a 20. század közepéig tartó asszimilációjának kérdéseiről értekezik főként az egyházközségi levéltárak fennmaradt adatai alapján. Pakó László a kora újkori Kolozsvár halálba torkolló házassági konfliktusainak a bemutatásán keresztül közelít a város 16–17. századi jog-, intézmény- és társadalomtörténetéhez. Végül Kulcsár Krisztina II. József 1773-as erdélyi látogatása kapcsán ad részletes leírást az út megszervezéséről, lebonyolításáról, az uralkodó szándékairól, illetve mutatja be a személyes látogatásnak az országrész hivatali szerkezetére és az egyes hivatalokban tevékenykedő hivatalnokhálózatára tett hatásait.

A *Certamen* korábbi köteteihez hasonlóan, most is számos tudományág, korszak, intézmény és kutatónemzedék képviselteti magát egy közös kiadványban, amely reményeink szerint lehetőséget biztosít egymás tudományos eredményeinek jobb megismerésére és a szakmai párbeszéd kiszélesedésére.

A SZERKESZTŐK

Korábbi köteteihez hasonlóan a CERTAMEN most is számos tudományág, korszak, intézmény és kutatónemzedék közös helye, célja a kölcsönös megismerés, a szakmai párbeszéd.

Ez konvergenciákat is jelent a társadalom és a művészetek tanulmányozását illetően. Két nagy fejezetben, összesen öt részben követhetők a konferencia szekcióiban bemutatott kutatási eredmények: látogatás Nyugat- vagy Közép-Európából Erdélybe, vagy integráció a terület gazdasági életébe, városok (például Kolozsvár, Budapest, Bécs), működő vagy egykori intézmények (például könyvtárak, levéltárak, színházak, zeneiskolák, kulturális egyesületek) jelentőségének vizsgálata, szövegeké, sőt kottáké; továbbá a hozzáférést szolgáló, korszerű technológiák bemutatása. A kulturális szerepek és a szereplők megközelítése történeti-politikai meghatározottságuk érzékeltetésével jár együtt. Hangsúlyt kap a kapcsolattörténet, a jelenségek kritikai láttatása, a nők helyzetéé a 18–20. század európai társadalmában – különösen a Habsburg-államban, az Osztrák–Magyar Monarchiában, Magyarországon, Erdélyben.

A kötetben közölt zenetudományi írások kolozsvári zeneszerzőket és a városhoz kapcsolható alkotásokat mutatnak be.

ISSN: 2393-4328

9 772393 432201

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

CERTAMEN VIII.

NYELV-, IRODALOM-, SZÍNHÁZTUDOMÁNY,
TÖRTÉNELEM, MŰVÉSZETTÖRTÉNET,
ZENETUDOMÁNY

2021

CERTAMEN VIII.

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET
I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

Szerkesztette

EGYED Emese, PAKÓ László, SÓFALVI Emese, WEISZ ATTILA

Kolozsvár, 2021

A kötet megjelenését támogatták:

Szerkesztette: Egyed Emese, Pakó László, Sófalvi Emese, Weisz Attila

© Szerzők, 2021

© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2021

Kiadja az Erdélyi Múzeum-Egyesület
Felelős kiadó: Biró Annamária

A tanulmányok szövegét korrektúrázta: András Zselyke
Tördelőszerkesztő: Virág Péter
Borítóterv: Idea Plus

Nyomdai munkálatok: F&F INTERNATIONAL Kft., Gyergyószentmiklós
Felelős vezető: Ambrus Enikő ügyvezető igazgató

ISSN 2393 – 4328

TARTALOM

Bevezetés.....	9
Introduction	
Introducere	

I. NYELV-, IRODALOM-, SZÍNHÁZTUDOMÁNY

Változásvizsgálatok

TAPODI ZSUZSA

Állati narrátorok az erdélyi magyar prózában.....	15
Animals as Narrators in the Hungarian Prose of Transylvania	
Animale în postură de narator în proza maghiară din Transilvania	

HUSZTHY BÁLINT

Az észak-moldvai „sziszegés” mai hangtani megközelítésben.....	29
A Synchronic Look at the Sibilants in the Northern-Moldavian Dialect of Hungarian	
O perspectivă sincronică asupra consoanelor sibilante în dialectul arhaic maghiar din nordul Moldovei	

JANKÓ SZÉP YVETTE

A barlanglabirintus gyomrában.	
Ökonómiától az ökológiáig a színházi fordításban.....	45
In a Maze of Caves. Economy and Ecology in Theatre Translation	
Într-un labirint de peșteri. Economie și ecologie în traducerea teatrală	

GORON SÁNDOR

Vörösmarty Mihály <i>Julius Caesar</i> -fordításának nyelvezete.	
Hangtani/alaktani, lexikai és versformai jellegzetességek.....	55
Mihály Vörösmarty's Translational Language in <i>Julius Caesar</i> .	
The Characteristics of Phonetical, Morphological, Lexical Elements and the Poetic Form	
Limbajul lui Mihály Vörösmarty în traducerea <i>Iulius Caesar</i> .	
Caracteristicile elementelor fonetice, morfologice, lexicale și a formei poetice	

BENŐ ESZTER

A pragmatikai adaptáció formái Dóczi Lajos <i>Faust</i> -fordításában.....	71
The Forms of Adaptation in the Hungarian Translation of <i>Faust</i> by Lajos Dóczi	
Formele adaptării în traducerea în maghiară a operei <i>Faust</i> de către Lajos Dóczi	

II. TÖRTÉNELEM

„Cselekvő arisztokraták” – *Tanulmányok a 90 éves Egyed Ákos tiszteletére*

SZABADI István

- Fejedelmek, nagyasszonyok és vallási sokszínűség Szilágysomlyón a 17. század első felében..... 97
Princes, Ladies and Religious Diversity in Șimleu Silvaniei in the First Half of the 17th Century
Principi, doamne de văză și diversitate religioasă în Șimleul Silvaniei în prima jumătate a secolului al XVII-lea

KÓNYA Péter

- A nagymihályi Sztáray grófi család és a Sztáray-uradalom felemelkedése a 18. században..... 111
The Family of the Sztáray Counts of Nagymihály (Michalovce) and the Rise of the Sztáray Demesne in the 18th century
Familia conților Sztáray din Nagymihály (Michalovce) și dezvoltarea domeniului Sztáray în secolul al XVIII-lea

PAPP Klára

- Gazdálkodó arisztokraták és segítők.
Birtokos és tisztikar kapcsolata a 18. században 121
Agriculturist Aristocrats and Their Adherents. Relations between Landowners and Their Manorial Officials in the 18th Century
Aristocrați agricultori și oficialii lor. Relația dintre moșieri și oficiali domeniali în secolul al XVIII-lea

BIRÓ Annamária

- Arisztokraták Erdély 18. század végi kulturális életében.
Teleki Sámuel és Teleki Domokos eltérő stratégiái 139
Aristocrats in the Cultural Life of Transylvania at the End of the 18th Century.
The Different Strategies of Sámuel Teleki and Domokos Teleki
Aristocrați în viața culturală a Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVIII-lea.
Strategiile diferite ale lui Sámuel Teleki și Domokos Teleki

FEHÉR György

- Gróf Károlyi Sándor (1831–1906), az aktív arisztokrata 153
Count Sándor Károlyi (1831–1906), the Active Aristocrat
Contele Sándor Károlyi (1831–1906), aristocratul activ

KAPOSI Zoltán

- A Biedermann família uradalmi a Dél-Dunántúlon (1849–1914) 171
The Manors of the Biedermann Family in Southern Transdanubia (1849–1914)
Domeniile familiei Biedermann în sudul Transdanubiei (1849–1914)

KEREPESZKI Róbert

- Habsburg arisztokraták és a két háború közötti magyar királykérdés.....187
Habsburg Aristocrats and The “Royal Question” in the Interwar Hungary
Aristocrații habsburgici și „chestiunea regalității” în Ungaria interbelică

PÜSKI Levente

- A nagybirtok védelmében. Károlyi Gyula 1935-ös adatgyűjtése 205
In Defense of Large-Scale Holdings. The Data Collection of Gyula Károlyi in 1935
În apărarea domeniilor întinse. Colecția de date a lui Gyula Károlyi din 1935

BARTA Róbert

- Angolbarát arisztokraták a Horthy-korszakban.
Márffy-Mantuano Judit kapcsolattrendszere.....219
Anglophile Aristocrats in the Horthy-regime.
The Connection Network of Judit Márffy-Mantuano
Aristocrații anglofile în regimul Horthy. Rețeaua de relații a lui Judit Márffy-Mantuano

III. MŰVÉSZETTÖRTÉNET

JÁNÓ Mihály

- A székelyderzsi templom festett triptichonja 239
The Painted Triptich of the Dârjiu Church
Tripticul pictat al bisericii de la Dârjiu

KÓNYA Anna

- Ikonoográfiai problémák erdélyi késő gótikus falképeken. Két esettanulmány.....261
Iconographic Problems in Transylvanian Late Gothic Wall Paintings. Two Case Studies
Probleme iconografice în pictura murală gotică târzie din Transilvania. Două studii de caz

VERESS Ferenc

- Vízkereszt és Eucharisztia.
A háromkirályok imádása-téma eucharisztikus vonatkozásairól 271
Ephiphany and Eucharistic Devotion. Eucharistic Symbology in the Adoration of the Magi
Epifania (Adorația magilor) și devoțiune euharistică. Simbolică euharistică în tema
Adorației magilor

SZŐKE Balázs

- A kolozsvári Farkas utcai református templom boltozatai.....299
The Three Vaults of the Reformed Church on “Farkas Street” in Cluj
Cele trei bolți ale bisericii reformate de pe strada Lupilor din Cluj

ORBÁN János

- Barokk házból kávéház. A marosvásárhelyi Bissingen-palota átalakításairól.....325
From Baroque House to Coffee House. The Transformations of the Bissingen Palace from
Târgu Mureș
Casă barocă, cafenea antebelică. Metamorfozele palatului Bissingen din Târgu Mureș

IV. ZENETUDOMÁNY

A zeneművészeti képzés új terei

CSÁKÁNY Csilla

- Brassai Sámuel és Angi István: életutak és eszmék párbeszéde egy képzeletbeli kolozsvári zeneesztétika-műhelyben 359
Sámuel Brassai and István Angi: Dialogue of Life Paths and Ideas in an Imaginary Music Aesthetics Workshop in Cluj-Napoca
Sámuel Brassai și Ștefan Angi: dialog între căi de viață și idei într-un atelier imaginar de estetică muzicală din Cluj-Napoca

POTYÓ István

- A kolozsvári római katolikus zeneiskola (1919–1931) 379
The Roman-Catholic Music School in Cluj (1919–1931)
Școala de muzică romano-catolică din Cluj (1919–1931)

BODURIAN Ágota–SIMÉNY Beáta

- Ötvenéves a székelyudvarhelyi Dr. Palló Imre Művészeti Líceum 399
The Fiftieth Birthday of the Palló Imre Arts School from Odorheiu Secuiesc
Liceul de Arte Palló Imre din Odorheiu Secuiesc la 50 de ani

HADNAGY Melinda

- Zeneelmélet kisiskolásoknak. Új utak az erdélyi művészeti szakoktatásban 417
Music Theory for Elementary School Students. New Paths in the Education of Arts in Transylvania
Teoria muzicii pentru elevii din clasele primare. Direcții noi în educația artistică din Transilvania

ELEKES Márta-Adrienne

- Vajon ez már történelem? Gyermekkoncertkalandok egy filharmóniánál 431
Could This Already Be History? Adventures of Children's Concerts at a Philharmonic Society
Ajunse deja istorie? Aventuri ale concertelor pentru copii la o filarmonică

VÁRADI Judit

- Koncertpedagógia – a zenei élmény megteremtésének lehetősége 447
Concert Pedagogy – the Opportunity to Create a Musical Experience
Pedagogia de concert – oportunitatea creării unei experiențe muzicale

- Rövidítésjegyzék..... 463
Abbreviations
Abrevieri

- Képmelléklet..... 465
Illustrations
Ilustrații

BEVEZETÉS

A kötet a Magyar Tudomány Napja Erdélyben rendezvénysorozat 18. fórumán az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában 2019. november 23-án, 26-án, illetve 30-án elhangzott előadásokból közöl válogatást. Szükségesnek látjuk megjegyezni, hogy a tanulmányok véglegesítése közben a kutatás körülményei a kutatóhelyeknek a koronavírus-járvány miatti zárva tartása okán számottevően megváltoztak. Ez ugyan új kihívások elé állította a szerzőket, és a kötet elkészültének a folyamatát is késleltette, de reményeink szerint nem hagyott nyomott az írások szakmai értékén.

A nyelv-, irodalom- és színháztudományi írások tudományos vizsgálatai a magyar nyelv archaikus változatára utaló nyelvjárás és a 2019-ben publikált erdélyi novella révén időben is széles sávon mozognak – a kifejezés és kommunikálás kérdéseiben pedig a változások értelmezésének módszertanát keresik.

Az utóbbi években gyakoribb, egyébként az ókorból ismert elbeszélő eljárás, az állatszereplős prózai művek erdélyi megvalósulásait értelmezi Tapodi Zsuzsa ökokritikai szempontokat érvényesítve; Dadai Lóránd (Székely Mózes író néven 1931-ben *Zátony* címmel közzétett), illetve Selyem Zsuzsa regényének (*Moszkvában esik. Egy kitelepítés története*, 2016), továbbá Selyem Zsuzsa egy 2019-ben publikált novellájának elemzésével.

Huszthy Bálint az észak-moldvai nyelvjárásokat a szakirodalomban és terepen is tanulmányozva arra a megállapításra jut, hogy „az észak-moldvai sziszegés megőrzött régiség volta szinkrón fonológiai megközelítésből is kimutatható”.

A nyelv, irodalom és színház összefüggő problematikájában ez alkalommal a fordítás kérdése dominál. Jankó Szép Yvette színházi ökoszisztémáról, a távolabbi jövőben is fennmaradó konstruktumokról (hiperobjektumokról), ezek között például a sietve rögzített (és újranézhető) színházi előadásokról, ezek kulturális kockázatairól értekezik, továbbá a színházi fordítástudomány merevségéről, amennyiben ma is külön tanulmányozza a drámaszöveget és a színpadi produkciót. Goron Sándor Shakespeare *Julius Caesarja* Vörösmarty-féle fordításának nyelvét tanulmányozza a 19. század első felére, a magyar szépirodalmi nyelv egységesülésének e sajátos periódusára vonatkozóan; figyelmét a drámai szóhasználat és a hangzás elemeire összpontosítja. Benő Eszter Dóczy Lajos *Faust*-fordítását, sőt újrafordítását – egyéb magyar Faust-átültetések kontextusában mint pragmatikai adaptációt vizsgálja és értékeli.

A történelmi témájú írásokat tömörítő rész a magyar történelem utóbbi négy évszázadának történéseibe kalauzolja az olvasót. Az írások legtöbbször a tudomány napi tanácskozás „*Cselekvő arisztokraták*” című – a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetével és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Történelmi Intézetével közösen szervezett – tömbje keretén belül elhangzott előadások szerkesztett változatait tartalmazza. A rendezvény alkalmával az előadók tudományos eredményeik közzététel-

---

tele mellett a 90. életévét betöltő történész, az MTA külső tagja és az EME korábbi elnöke, Egyed Ákos munkássága és személye előtt is tisztelegtek. Szabadi István írása a Szilágyság 17. századi vallási sokszínűségéről értekezik a Báthory-család két női tagjának Szilágysomlyó vallási képének az alakításában kifejtett szerepe bemutatása által. Több tanulmány az arisztokratáknak az ország gazdasági életében betöltött szerepéről szól. Kónya Péter a nagymihályi Sztáray grófi család és uradalom 18. századi felemelkedéséről ír, Papp Klára a 18–19. századi Erdélyben is jelentős szerepet játszó Csáky család több tagjának vizsgálja gazdasági törekvéseit, Biró Annamária pedig Teleki Sámuel kancellár és fiatalon elhunyt tudós fia, Domokos karrierépítésének különbségeire mutat rá. Fehér György a szövetkezeti mozgalom „atyjaként” és az agrárius mozgalom vezetőjeként ismert gróf Károlyi Sándor személyiségével foglalkozik. Kaposi Zoltán bemutatja, hogy a bécsi bankárokból álló Biedermann familia egyes tagjai hogyan telepedtek meg a Dél-Dunántúlon, és váltak a térség vezető gazdasági szereplőivé. Több írás az arisztokrácia két világháború közötti szerepéről, kapcsolatrendszeréről és az időszak társadalmi-politikai jelenségeiről tár fel új adatokat. Püski Levente a Károlyi család egy újabb tagjának, Károlyi Gyula grófnak az 1930-as évek közepén a magyarországi földreform körül kibontakozott vitákban betöltött aktív szerepéről értekezik. Kerepeszki Róbert a Habsburg-család azon tagjait veszi számba, akik a két világháború közötti időszakban a magyar trón követelőiként léptek fel, megvizsgálva szándékaik lehetséges motivációit, támogatói táborait és királyi aspirációik gyökerét és valóság alapját is. Barta Róbert a magyar félarisztokrata családban született Márfy-Mantuano Judit angliai újságírói és gazdasági szakértői tevékenységének részletes áttekintése által rámutat, hogy a férje révén a 20. századi angol társadalom és politikai döntéshozók között szerteágazó kapcsolathálót kialakító asszonynak mekkora szerepe volt abban, hogy az angolbarát magyar politikai elit hangja eljuthatott az 1945 előtti angol politikai döntéshozók füléig.

A VIII. Certamen-kötet visszatérője a művészettörténet szekció öt tanulmánnyal, hiszen utoljára a IV. kötetben (2017) jelent meg művészettörténeti témájú szakcikk. Jánó Mihály sepsiszentgyörgyi művészettörténész az egyik legismertebb székelyföldi falképegyüttes, a székelyderzsi unitárius templom falképeinek Saul megtérése jelenetét értelmezi. Írásában többek között megpróbálja – a régebbi szakirodalomban is feltűnő – tézist bizonyítani, miszerint a falkép nevezetes feliratában szereplő Ungi Pál nem csak megrendelője, hanem készítője is volt az utóbbi években helyreállított freskónak. Kónya Anna erdélyi középkori falképek ikonográfiai elemzésével foglalkozik. Egy nemrég feltárt székelydályai jelenetet, melyet eddig az Egyház hajójaként értelmeztek, Szent Orsolya hajója allegorikus ábrázolásával azonosítja. Tanulmánya második részében a nagyszebeni egykori domonkos apácakolostor (ma ferences templom) szintén nemrég megismert falképegyüttesének ritka Szent Bálint-ábrázolására nyújt magyarázatot. Veress Ferenc nagyívű ikonográfiai tanulmánya a Királyok imádása-epifániajelenet eucharisztikus vonatkozásait követi nyomon a kései antikvi-

tástól a barokk festészetig, és kifejti ezek szoros kapcsolatát a misztériumjátékokkal. Szőke Balázs írása a kolozsvári Farkas utcai templom boltozatairól alapvető, hiszen a 2015-ben befejezett helyreállítás alkalmával feltárt nyomok és saját kutatásai alapján először sikerül alaposan körbejárni ezt a központi jelentőségű kérdését Erdély késő középkori és koraiújkorai építészettörténetének. Elemzi a szentélyboltozatot, elfogadható digitális rekonstrukciót rajzol meg a templomhajó 1603-ban lerombolt boltozatáról, mely számos erdélyi – főleg szász – templom késő gótikus boltozatának a mintájává vált. A hajó boltozatát 1643-ban egy, a Baltikumból érkezett „Kömíves Német György” mester vezetésével építették újjá, amely – a hatalmas fesztáv miatt is – egyedülálló teljesítmény volt a korban. Az új boltozat egyesítette a baltikumi és a magyar késő gótika szerkezeti jellegzetességeit. Orbán János tanulmánya a polgárosodó Marosvásárhely miliójébe kalauzol el a főtéri Bissingen-palota 18. század végétől a 20. század elejéig nyúló, változatos történetű fénykorának szakavatott elemzésével.

A 19–21. századi magyar zenepedagógia erő- és irányvonalait járja körül a Zene-tudományi szekció hat előadásának szerkesztett változata. *A zeneművészeti képzés új terei* fejezetben Potyó István és a Bodurian Ágota–Simény Beáta szerzőpáros hiánypótló intézménytörténeti vázlatát (a kolozsvári Római Katolikus Zeneiskola és a székelyudvarhelyi Palló Imre Művészeti Líceum története) mellett Csákány Csilla két iskolateremtő erdélyi zeneesztéta műhelyének párhuzamos bemutatására vállalkozik. A romániai magyar művészeti szakoktatás kortárs eszközeit és jövőbeni lehetőségeit jeleníti meg Hadnagy Melinda a kisiskolásoknak szánt zeneelmélet-tankönyvek elemzése során. Az általános zenei képzés egyre gazdagodó koncertpedagógiai vonatkozásait, a zenei élmény közvetítésének elméletét és annak marosvásárhelyi, valamint debreceni gyakorlatát Elekes Márta Adrienne és Váradi Judit tanulmánya részletezi.

A SZERKESZTŐK

Újabb, immár VIII. CERTAMEN-kötetünk egyrészt a sorozat diszciplináris gazdagságának tradícióját folytatja, amennyiben új, a történelem, a művészet- és zenetörténet, a fordítás-, a nyelv-, az irodalom- sőt színháztudomány körébe tartozó kutatási eredményeket közöl, ezeket gazdag képanyaggal argumentálja; másrészt egyszeri is, amennyiben egy egész fejezetével köszönti – eredményes szakmai pályája fordulóján – Egyed Ákost, az MTA külső tagját, az Erdélyi Múzeum-Egyesület volt elnökét, a Debreceni Tudományegyetem díszdoktorát.

A könyv nemzedékek és szakmai műhelyek együttműködésének lehetőségeit példázza. Kérdésfelvetései abból a meggyőződésből születtek, hogy a felismerések kommunikálásának van értelme, hogy a tudományos figyelem, a módszerek bemutatása, az eredmények egymásra épülése és egymáshoz való viszonyítása, megjelenítése – anyanyelvünkön is – létfontosságú.

ÉNLAKA-KONFERENCIÁK V.

SZÉKELY NÉPZENE ÉS NÉPTÁNC

A kötet megjelenését támogatta:

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

A konferencia támogatói:

Communitas Alapítvány
Etéd Község Önkormányzata
Hargita Megye Tanácsa
Magyarország Főkonzulátusa, Csíkszereda
Nemzeti Kulturális Alap
Nemzetstratégiai Kutatóintézet
Székelykeresztúr Önkormányzata

SZÉKELY NÉPZENE ÉS NÉPTÁNC

SZERKESZTETTE
PÁVAI ISTVÁN ÉS SÓFALVI EMESE

Hagyományok Háza – Budapest
Pécsi Tudományegyetem – Pécs
Pro Énlaka Alapítvány – Énlaka

2018

ÉNLAKA-KONFERENCIÁK V.
SZÉKELY NÉPZENE ÉS NÉPTÁNC

Tördelőszerkesztő

Sándor-Zsigmond Dénes

A DVD-melléklet multimédia-fejlesztője

Zagyva Natália

A DVD-melléklet létrejöttében közreműködött

Pávai Natália
V. Szűcs Imola

Korrektúra

Kovács Zsuzsa

A tanulmányokban felhasznált illusztrációkért a szerzők felelnek.

ISBN 978-963-7363-98-6

© Az egyes tanulmányok szerzői
© Hagyományok Háza
© Pécsi Tudományegyetem
© Pro Énlaka Alapítvány

TARTALOMJEGYZÉK

Visy Zsolt és Szávai Márton	
Előszó	7
Hoppál Péter	
Megnyitó	9
Pávai István	
A Székelyföld népi tánczene szempontú táji tagolódása (500 hangzó példa a DVD-mellékleten)	15
Almási István	
Seprődi János marosszéki népzene gyűjtése	47
Richter Pál	
Udvarhelyszéki adatok a Bartók-rendben	59
Gergely Zoltán	
A kászoni népzene a Kolozsvári Folklórintézet adatainak tükrében	75
Szalay Zoltán	
Imets Dénes csíki gyűjtése (12 hangzó példa a DVD-mellékleten)	85
Lázár Katalin	
Ütempáros és strófikus dallamok a székelyföldi népi játékokban	95
Biró Viola	
A román népzene „székelyes-magyaros” dialektusa – Bartók mezősségi gyűjtéseiről	113
Mihály János	
Táncalkalmak, vigasságok a régi Székelyföldön	127
Dóka Krisztina	
A székely kalákától a csúrdöngölőig. A székely táncgyománnyal bemutatása a 19. században	141
Jánosi József	
Erdővidéki táncélet az 1940–1998 közötti időszakban (4 videófelvétel a DVD-mellékleten)	159
Bali János	
A székely népzene és néptánc bekerülése a magyar nemzeti kultúrába	169
Lakner Tamás	
Kodály és a Székely keszves	181
V. Szűcs Imola	
Régi és új Gyergyóalfalu kántorkönyveiben (2 hangzó példa a DVD-mellékleten)	191
Korzenszky Tamás	
A román elektronikus pop-folk zene (manea/manele) hatása a hagyományos táncgyakorlatra a zabola-pávai cigány közösségekben	217
Az V. Énlaka-konferencia programja	231

A kötet írásai a DVD-mellékleten pdf formátumban is megtalálhatók.

The Romanian Mozart Society
The National Academy of Music Gheorghe Dima

Mozart Studies

Vol. I

Mozart Studies Vol. I

ISSN 2810 5915
ISSN-L 2810 5915

**Media
Musica**
Cluj-Napoca, 2021

The Romanian Mozart Society
The National Academy of Music "Gheorghe Dima"

Mozart Studies

Vol. I

Editorial board

ROBERT D. LEVIN

Harvard University, Cambridge MA

WILLIAM KINDERMAN,

University of California Los Angeles (UCLA)

TOM BEGHIN,

Orpheus Institute, Ghent

Dr. ADRIAN POP,

National Academy of Music “Gheorghe Dima”, Cluj-Napoca

Dr. VALENTINA SANDU-DEDIU,

National University of Music, Bucharest

Dr. LAURA VASILIU,

National University of Arts “George Enescu”, Iași

Managing editor

Dr. ADRIANA BERA

Editorial team

Dr. GABRIEL BANCIU

Dr. SILVIA SBÂRCIU

Dr. IULIA MOGOȘAN

Dr. GEORGIANA FODOR – editorial secretary

Language consultant: *DANIEL PATRICK COHEN*

Cover design: *CORINA CECLAN*

DTP: *CIPRIAN GABRIEL POP*

MediaMusica Publishing House

Editorial Office

Str. I.C. Brătianu, nr. 25, 400079, Cluj-Napoca, România

tel. 0040 264 598 958

edituramediamusica.ro

ISSN 2810 – 5915

ISSN-L 2810 – 5915

Content

VALENTINA SANDU-DEDIU

Moz-art and Amadeus, Compositions and Fictions,
Dissonance in Interpretation..... 5

OANA ANDREICA

Between Two Worlds: *Moz-art à la Haydn*
by Alfred Schnittke..... 15

IULIA MOGOȘAN

Cartoon-Variations on a Theme by Mozart Op. 51
by Dan Dediu or On the Various Forms of Fantasy 24

ADRIANA BERA

Mozart and Debussy, or opposites attract..... 51

EMESE SÓFALVI

Josepha Palm, “Mozart’s Transylvanian pupil”.
Possible connections and narratives 70

OLENA OȘVAT

Historical Clarinets Mozart’s Lifetime – the Instruments that
Served as Inspiration for K.622 86

“Mozart’s Transylvanian Pupil” Josepha Palm. Possible Connections and Narratives¹

EMESE SÓFALVI

Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca
Faculty of Reformed Theology and Music

Abstract

At the turn of the 19th century, new developments took root in the musical culture of Transylvania. With the government moving to Kolozsvár (Klausenburg in German, today known as Cluj-Napoca), the city developed into a cultural centre of Western standards. Theatrical presentations, musical academies and, notably, Viennese-style chamber music concerts became more and more popular among the region’s Hungarian nobility, especially the close circle of the governor, Count György Bánffy. A contemporary source frequently cited by local scholars indicates that his wife Josepha (née Palm, b. Vienna 1754, d. Cluj 1816) was a disciple of Wolfgang Amadeus Mozart. International literature doesn’t confirm this, however, and other surviving documents diminish the plausibility of the “Transylvanian pupil” legend.

Nevertheless, Countess Bánffy is the earliest figure to represent a successful implementation of Western European artistic standards in the region; she introduced cultural elements typical of her native town, the Habsburg Empire’s capital, to Kolozsvár. Josepha Palm supported German-speaking theatre groups and became Maecenas to

---

¹ Present article summarizes the author’s previous research results which were partly published in Hungarian, in Sófalvi, Emese, *Josepha Palm és a Mozart-kultusz kezdetei Erdélyben* [Josepha Palm or about the beginnings of the cult of Mozart in Transylvania], In: Egyed, Emese–Pakó, László–Sófalvi, Emese (eds.), *CERTAMEN VI. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2019*, pp. 123–130, and in Romanian in Sófalvi, Emese, “*Credo in Mozart*”. *Lucrările mozartiene ale muzicologului Francisc László* [“*Credo in Mozart*”. *The Mozart-studies by Francisc László*], In: Banciu, Gabriel–Şuteu, Cristina (eds.), *Doctoralia. Lucrările Simpozionului tinerilor cercetători „Romeo Ghircoiaşiu”*, ed. III., Editura MediaMusica, Cluj-Napoca, pp. 149–163.

the local Kleinmeisters, strongly influencing the reception of Viennese composers' works, particularly Mozart's, in Transylvania.

Keywords: Josepha Palm, Mozart reception, Maecenas, Transylvania

Scholars exploring the musical culture of early 19th century Transylvania frequently refer to an outstanding but rather inexplicit topic of local historiography: the narrative of Countess Josepha Palm as a pupil of Wolfgang Amadeus Mozart. Regional research literature on Mozart's local reception considers the composer's presumed links to the Transylvanian aristocracy a certainty, and it has perpetuated that certainty for decades, without ever questioning or probing the reliability of the professional or personal relationship between the acclaimed artist and the wife of the region's governor.

Using musical historiography methods, this paper examines the conflicting elements in the conventional "Transylvanian pupil" narrative, while also elucidating the role and place of a truly emblematic figure, Countess Josepha Palm. The study aims to correct a few of the unconfirmed references present in the Romanian and Hungarian musicological literature by aligning data on premieres and public performances with other evidence of local artistic assimilation, as well as bringing forth new information regarding the early reception of Mozart and musical culture of Kolozsvár (Klausenburg in German, today known as Cluj-Napoca).

Research history

At the turn of the 19th century, new events take place on the Transylvanian musical scene. Starting with the winter of 1790, the transfer of the governmental seat from Nagyszeben (Hermannstadt in German, today Sibiu) to Kolozsvár marks the evolution of the Hungarian town into a real artistic centre. Theatre performances, musical events and Viennese-style chamber concerts become common practice in the close circles of the governor of Transylvania.

Brought up in the capital of the Habsburg Empire, Georg Bánffy married the Viennese countess Josepha Palm, a member of the